

Beata Juchniewicz*

Miastoobraz. Mobilny wizerunek Wrocławia

The city-picture. The mobile image of Wrocław

[...] podstawowym procesem nowożytności jest podbój świata jako światobrazu.
Martin Heidegger¹

[...] a basic process of our times is the conquer of the world as the world-picture.
Martin Heidegger¹

Wstęp. ***Mobilność jako podstawowa metafora*** ***współczesnego życia społecznego***

W różnych badaniach nad miastem wskazuje się, że szczególnym czynnikiem wpływającym na jego współczesny wizerunek jest mobilność. Terminem tym posługują się zarówno urbaniści, estetycy, filozofowie kultury, antropolodzy, jak i socjolodzy.

Mobilność jest rozważana i jako metafora, i jako proces. John Urry napisał, że *Współczesne społeczeństwo poznaje się przez różne mobilności, a nie statyczną obserwację. Mobilności te związane są z nowymi technologiami i nowymi formami świadomości wizualnej* [1, s. 122, 123]. W odniesieniu do miasta to zwiększenie tempa życia jego mieszkańców oraz wizualne konsekwencje tego procesu. Nowe sposoby widzenia, typy obserwacji związane są także z powszechnym użyciem fotografii.

* Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej/Faculty of Architecture, Wrocław University of Science and Technology.

¹ Słowa Martina Heideggera są mottem do całego tekstu i jednocześnie konstatacją, która posłużyła do stworzenia pojęcia *miastoobrazu* w znaczeniu węższym, bo odnoszącym się do wizualnego aspektu przestrzeni miejskiej. Heidegger M., *The Question Concerning Technology and Other Essays*, Harper Torchbooks, 1977 [cyt. za: 1, s. 126].

Introduction. ***Mobility as the basic metaphor of*** ***modern social life***

In various studies on the city, it has been pointed out that mobility is a particular factor influencing its contemporary image. This term is used by town-planners, aesthetics, cultural philosophers, anthropologists as well as sociologists.

Mobility is considered both as a metaphor, and as a process. John Urry wrote that [...] *modern society is recognised through various kinds of mobility, but not by static observation. These kinds of mobility are connected with new technologies and new forms of visual awareness* [1, pp. 122, 123]. With regard to the city, they include an increase in the life speed of its inhabitants and visual consequences of this process. New ways of perception and types of observation are also connected with the widespread use of photography. A camera is a part of numerous devices that we deal with every day in our contact with the

¹ Heidegger's words are the motto of the whole text and at the same time a statement that was used to create the notion of *city-picture* in a much narrower sense, i.e. referring to the visual aspect of urban space. Heidegger M., *The Question Concerning Technology and Other Essays*, Harper Torchbooks, 1977 [quoted after: 1, p. 126].

Aparat fotograficzny stanowi bowiem wyposażenie wielu sprzętów, jakimi posługujemy się na co dzień w kontaktach z otoczeniem. Wykorzystujemy jego „oko” także do zapisu wrażeń i informacji o świecie zewnętrznym. Coraz mniej opowiadamy słowami, a coraz bardziej przekazujemy obrazami.

Prawda o mieście, jego wizerunku składa się z wielu osobistych doświadczeń i zdarzeń. Miasto to przestrzeń, która zapisuje się w ciągu obrazów. Zarówno w naszym umyśle, jak i za pomocą obrazu fotograficznego. To właśnie obrazy, zmienne i mobilne, konstituują wizualną kulturę końca XX w. Obrazy miasta zapisane fotograficznie możemy zatem poddawać analizie, poszukując cech metafory mobilności współczesnego środowiska miejskiego i jego mieszkańców.

Jednak obrazy współczesnego miasta można traktować nie tylko jako zjawisko wizualne, które podlega wyłącznie analizie estetycznej. Zależnie od przyjętej perspektywy badawczej mogą być one także źródłem informacji o procesach społecznych czy kulturowych. Dzięki temu możemy na przykład analizować kompozycję, kształty czy formy przestrzenne i wnioskować o sposobach zamieszkiwania przestrzeni, którą pokazują.

Wobec powyższego warto zbadać, na przykładzie Wrocławia, zasadność hipotezy mówiącej, że mobilność jest decydującym czynnikiem wpływającym na wizerunek współczesnego miasta.

Dowód przeprowadzono w dwóch częściach. W pierwszej z nich opisano wpływ mobilności na cechy *miasto-obrazu* – pojęcia przyjętego na podstawie określenia *światoobraz* Martina Heideggera. Następnie przeanalizowano, jak mobilność przejawiała się w wizerunku Wrocławia powstałym z prac studentów, którzy fotografowali miasto, przemieszczając się przez nie.

Miastoobraz – mobilność ciał, przedmiotów i obrazów

Przestrzeń miejska, jako pewna kategoria wizualna, zawsze była bogatym źródłem inspiracji obrazów. Analizę współczesnego procesu mobilności można przeprowadzić w oparciu o poniższy podział na składowe obrazu, które wykazują zmienność położenia. Ponieważ wiele z opisanych poniżej procesów znalazło swoje odzwierciedlenie w pracach studentów, podano odniesienia do ilustracji zamieszczonych w artykule, a opisanych w następnym punkcie.

Ciała – sylwetki mieszkańców w ruchu

Współczesne miasto to przestrzeń dla coraz bardziej mobilnego obserwatora. Szybkie, dynamiczne życie w mieście przekłada się na sposób poruszania się mieszkańców. Trasy komunikacji to gęsta sieć dróg samochodowych, rowerowych oraz tras spacerowych i do biegania. Przy czym tych ostatnich jest stosunkowo mniej, są krótkie, nastawione raczej na korzystanie w krótszych interwałach czasowych. Związane są z epizodyczną bądź powtarzalną aktywnością człowieka. Trasy komunikacji kołowej pozwalają na dłuższą, a co za tym idzie pełniejszą, jeśli chodzi o zasięg, obserwację otoczenia. Miasto oglądane

environment. We also make use of its “eye” to record experiences and information about the outside world. When talking about something we use fewer and fewer words; instead, we provide information with the use of images.

The truth about the city and its image consists of many personal experiences and events. The city is a space which is recorded in a sequence of images, and this takes place both in our minds as well as by means of a photographic image. It is the images, variable and mobile, that constitute the visual culture of the end of the 20th century. Images of the city which are recorded photographically can be therefore analysed in order to search for metaphors of mobility of the modern urban environment and its inhabitants.

However, images of a modern city can be treated not only as a visual phenomenon which is subject to an aesthetic analysis exclusively. Depending on the research perspective which we assume, they can also be a source of information about social or cultural processes. This allows us, for example, to analyse the composition, shape, or spatial forms and to draw conclusions about the ways of living in the space they show.

Hence it is worth studying, on the example of Wrocław, the validity of the hypothesis which says that mobility is a decisive factor affecting the image of a modern city.

The proof was carried out in two stages. In the first one, the impact of mobility on the *city-picture* features was described – the concept adopted on the basis of Heidegger’s notion of the *world-picture*. We then analysed the manifestations of mobility in the image of Wrocław, which was conducted on the basis of students’ works who photographed the city when walking around it.

City-picture – mobility of bodies, objects and images

Urban space, as a certain visual category, has always been a rich source of inspiration for images. The analysis of the modern mobility process can be carried out on the basis of the following division into image components which show a variability of the location. As many of the processes described below found their reflections in students’ works, references to the illustrations in the article were given, whereas their descriptions were presented in the subsequent passage.

Bodies – figures of residents in motion

The modern city is a space for an increasingly mobile observer. Fast and dynamic life in the city is manifested in the way residents move. Transportation routes form a dense network of roads, routes for bicycles as well as walking and jogging routes. However, there is a relatively smaller number of the latter, they are not long and they are more likely to be used in shorter time intervals. They are connected with episodic or repetitive activity of a human being. Vehicle transportation routes enable a longer and therefore richer range of observation of the environment. The city observed through the vehicle window is a collection of moving frames, often not clear and unsteady (Fig. 1a, 1b).

przez okno pojazdu to zbiór ruchomych kadrów, często nieostrych i niezbornych (il. 1a, 1b).

Ciało obserwatora zamknięte jest w środku lokomocji i odcięte od doznań z zewnątrz, od realnego kontaktu sensualnego. Miasto staje się ciągiem obrazów, które przesuwają się za szybą. Każdy ruch głową, zmiana kierunku spojrzenia rozrywają ten ciąg i pozbawiają go łączących ogniów. W ten sposób przestrzeń staje się rodzajem labiryntu, w którym kierunki przód–tył, relacje prawy–lewy tracą na znaczeniu.

Przedmioty i obrazy

Miastoo obraz współtworzą wszystkie ruchome elementy przestrzeni (zwane dalej przedmiotami) oraz zmienne w czasie obrazy. To wyraźnie obecna w mieście reklama, ale i sztuka, które coraz mocniej kształtują ikonosferę miasta.

Mobilność obrazów wynika więc nie tylko z faktu ruchomego obserwatora, składa się na nią wiele czynników. Oto niektóre z nich. Materiały wykorzystane do budowy elewacji stanowią ekrany – tła dla współczesnego życia miasta. Duże szklane powierzchnie stają się lustrami dla otoczenia. Elementy obrazów ulegają multiplikacji i przemieszczeniu. W ten sposób przestrzeń miasta staje się też rodzajem abstrakcyjnego, geometrycznego obrazu z wpisanymi weń sylwetkami mieszkańców, pojazdów i wszystkich elementów ruchomych oraz takich, które nabierają dynamiki przez swoje zmienne odbicia². Architektura traci swą wyraźną wobec człowieka skalę, którą definiował niegdyś detal historyczny (il. 1c). Otwory drzwiowe czy okienne swoim gabarytem oraz kształtem były rozpoznawalnym znakiem, miejscem czy celem dla potencjalnego użytkownika. Obecnie ich skala uległa zaburzeniu, często są to przenikające się obszary różnych wymiarów przeszkleń. Jednak wciąż w krajobrazie Wrocławia są takie elementy, które dzięki swoim rozmiarom, rozpoznawalnym kształtom i położeniu stanowią stałe punkty odniesienia, ważne punkty węzłowe przestrzeni miasta. Ale i ich obraz zmienia się dzięki nocnym iluminacjom, choć to tylko nowa zmienna „szata”.

Dobrym przykładem na takie stałe elementy są wrocławskie mosty (il. 2a). Wiele z nich poddano renowacji i ich sylwety stają się ważnymi elementami kompozycji w krajobrazie miejskim. Charakterystyczne i rozpoznawalne z daleka stanowią ważne punkty orientacyjne i jednocześnie są atrakcyjne wizualnie.

Coraz więcej pojawia się w przestrzeni miejskiej elementów, które wyraźnie nawiązują do sztuki lub same są obiektami sztuki. Przykładem może być instalacja artystyczna *Pociąg do nieba* na pl. Strzegomskim³ bądź

The observer's body is locked in a means of transport and it is cut off from external experiences as well as from real sensory contact. The city becomes a series of images which pass by somewhere behind the window. Each movement of the head and then a change in a viewing direction breaks this series and deprives it of connecting links. In this way, space becomes a kind of labyrinth in which forth-back directions and right-left relationships lose their meaning.

Objects and images

City-picture is the co-creation of all moving elements of space (hereinafter referred to as objects) and images changeable in time. They comprise advertisements clearly present in the city and also art, which increasingly shape the icon-climate of the city.

The mobility of images results not only from the fact of a moving observer but it consists of many factors. Here are some of them. Materials used to build facades constitute screens – the background for the modern life of the city. Large glass surfaces become mirrors for the environment. Elements of images are multiplied and relocated. In this way, the space of the city becomes also a kind of abstract, a geometrical image along with the figures of inhabitants, vehicles, and all moving elements, and those which gain dynamics through their changeable reflections². Architecture loses its clear scale towards man, which was once defined by historical detail (Fig. 1c). Door or window openings in their overall dimensions and shape used to be a recognizable sign, place, or purpose for a potential user. At present, their scale has been disturbed and often they constitute permeating areas of different glazing dimensions. However, still in the landscape of Wrocław there are elements which, thanks to their sizes, recognizable shapes and locations, constitute permanent reference points as well as important node points of the city space. Nevertheless, their image changes due to night illuminations, although it is a new changeable “attire” only.

A good example of such permanent elements are Wrocław bridges (Fig. 2a). Many of them have been renovated and their silhouettes are becoming important elements of the composition in the city environment. Distinctive and recognizable from a distance, they form important landmarks and at the same time they are visually attractive.

In the urban area there appear more and more elements which explicitly refer to art or are art objects themselves. An example can be the artistic installation of *Train to Heaven* at Strzegomski Square³ or concept-shapes by Stanisław Dróżdz, which appeared on the walls of houses

² Miasto jako ciąg obrazów pojawia się u teoretyków kompozycji urbanistycznej. Należy wymienić tu Kazimierza Wejcherta [2], Kevina Lyncha [3] czy Gordona Cullena [4]. Wątek ten podejmuje i rozwija Ewa Rewers, wzbogacając go o aspekty filozoficzne i kulturowe. Autorka *Post-polis* dużo miejsca poświęca też wizualno-znaczeniowym aspektom tworzywa architektury [5, s. 71–145].

³ O tym, jak w percepcji kompozycji przestrzeni Wrocławia oraz w jej warstwie znaczeniowej istnieje instalacja *Pociąg do nieba*, mowa

² The city as a sequence of images appears in the works of theorists of urban composition. We should mention here Kazimierz Wejchert [2], Kevin Lynch [3] or Gordon Cullen [4]. This concept was taken up and developed by Ewa Rewers who enriched it with philosophical and cultural aspects. The author of *Post-polis* also pays attention to the visual and meaningful aspects of the architecture substance [5, pp. 71–145].

³ The details of the existence of the *Train to Heaven* installation in Wrocław space composition perception and its semantic layer were discussed in the article *Współ(igranie) sztuki i architektury w przestrzeni miejskiej (Co-play of art and architecture in the city space)* [6, pp. 29–33].

pojęciokształty Stanisława Dróżdża, które pojawiły się na ścianach domów w ramach jednego z poetycko-wizualnych projektów artystycznych Europejskiej Stolicy Kultury (Wrocław 2016). Natomiast za obiekt, którego estetyczny wyraz jest wyraźnie inspirowany dziełem sztuki malarskiej, uznać należy szklany łącznik w Domu Handlowym Renoma. Kompozycja i kolor podziałów szkła nawiązują do obrazu Mondriana (il. 1d).

Sztuka w przestrzeni miasta istnieje coraz wyraźniej i trudno przecenić jej wpływ na wizerunek współczesnego Wrocławia. Wcześniej obecna w galeriach i muzeach zaczyna istnieć wizualnie na ulicy, dopełniając i redefiniując miejską przestrzeń znaczeniową. Tworząc często ekspozycje czasowe lub pojawiając się w związku z konkretnymi wydarzeniami kulturowymi, sztuka wnosi swój wkład w mobilny wizerunek miasta.

I na koniec chyba jeden z najważniejszych elementów (zresztą trudno je omawiać oddzielnie, gdyż uzupełniają się wzajemnie) kreujących mobilny wizerunek miasta – światło, a raczej gra światła dziennego i sztucznego. To szeroko opisywany w literaturze element, tutaj skupimy się na kilku zaledwie cechach ważnych dla głównego tematu tekstu⁴.

Istotnym czynnikiem wpływającym na wizerunek przestrzeni są warunki atmosferyczne, a w szczególności zmiany oświetlenia wynikające z położenia słońca, a więc pory roku, pory dnia oraz pogody. To, jak zmienia się optycznie przestrzeń pod wpływem oświetlenia, wie każdy fotograf. Wiedzieli o tym także malarze, a zwłaszcza impresjoniści, dla których świetlno-barwne zjawiska definiowały ogląd rzeczywistości i były wpisane w główne założenia doktryny artystycznej kierunku. Na przełomie XIX i XX w. światło sztuczne dopiero zaczynało istnieć w przestrzeni miasta. W połowie XIX w. pojawiło się oświetlenie elektryczne w przestrzeni publicznej i szybko zajmowało nowe rejony, przyczyniając się do zmiany wizerunku miast. Jednak dopiero od niedawna możemy mówić o redefinicji sposobu istnienia i funkcji światła w mieście. Wrocław jest – podobnie jak inne duże miasta – już nie tylko oświetlany po zmroku. Światło służy do kreowania nocnego wizerunku, należałoby zatem użyć określenia *architektura światła*. Światło stało się tworzywem nie tylko podczas efemerycznych pokazów świetlnych, ale także na co dzień – każdego wieczoru architektura wizualnie i znaczeniowo zmienia się pod wpływem światła, nastrojem przypominając teatralną scenografię (il. 2b–d).

W ten sposób wprowadzone zostały wątki teatralne do wizerunku miasta. Stał się on przestrzenią dla spektaklu, w którym miasto jest sceną dla poruszających się mieszkańców, będących jednocześnie widzami i aktorami.

Tak realizuje się mobilność ciał, przedmiotów i obrazów, która jest dominującym elementem w procesie tworzenia ruchomego wizerunku Wrocławia 2017.

within one of the poetic-visual artistic projects of the European Capital of Culture (Wrocław 2016). Another object, whose aesthetic expression can be considered as clearly inspired by a work of painting art, is a glass link in Renoma Shopping Centre. The composition and colour of the glass divisions refer to Mondrian's painting (Fig. 1d).

Art in the city space is becoming more and more visible and it is difficult to overestimate its influence upon the image of modern Wrocław. Art, which was previously present in art exhibitions and museums, begins to exist visually in the street complementing and redefining the urban meaning space. By creating often temporary exhibitions or appearing in connection with specific cultural events, art contributes to a mobile image of the city.

And finally, probably one of the most important elements (in fact, it is hard to discuss them separately as they complement each other) creating a mobile image of the city – light, or rather a game of daylight and artificial light. This is the element which is widely described in literature. Here, we will focus on just a few of the features that are important to the main subject of the article⁴.

Weather conditions, in particular lighting changes resulting from the location of the sun, i.e. seasons of the year, the time of day and weather, constitute important factors which influence the space image. Each photographer knows how space changes optically due to lighting. Painters also knew that, especially impressionists, for whom the light-coloured phenomena defined the view of reality and were part of the main assumptions of the artistic doctrine of this trend. At the turn of the 20th century, artificial light was just beginning to exist in the city. In the mid of the 19th century, electrical lighting appeared in the public space and quickly occupied its new areas, contributing to the change in the image of cities. However, only recently have we been able to talk about redefining the way of the existence and function of light in the city. Wrocław, like other big cities, is not only illuminated after dark. Light is used to create a night image, thus the term *light architecture* should be applied. Light has become a substance not only during ephemeral light shows, but also every day – every night architecture changes visually and significantly under the influence of light resembling the theatrical scenography in its climate (Figs 2b–d).

In this way, theatrical themes were introduced to the image of the city. It has become a space for a spectacle in which the city is a stage for moving inhabitants being at the same time both spectators and actors.

Thus the mobility of bodies, objects and images is created, which is a dominant element in the process of creating a mobile image of Wrocław 2017.

Wrocław – modern urban collage

As it was already mentioned, images remain in close connection with new technologies and new forms of visual awareness. And the most important tool for both observa-

była w tekście *Współ(i)granie sztuki i architektury w przestrzeni miejskiej* [6, s. 29–33].

⁴ Szerzej o nocnym wizerunku miasta napisała na przykład Justyna Martyniuk-Pęczek w książce *Światła miasta* [7].

⁴ More about the city's night image we can find in e.g. Justyna Martyniuk-Pęczek's book *Światła miasta (The city lights)* [7].

Wrocław – współczesny miejski kolaż

Jak już wspomniano, obrazy pozostają w ścisłym związku z nowymi technologiami i nowymi formami świadomości wizualnej. A najważniejszym narzędziem zarówno obserwacji, jak i tworzenia obrazów jest fotografia. To ona ukształtowała wizualną kulturę przełomu XIX i XX w. Z czasem do powszechnego użycia wszedł również obraz ruchomy. Kultura obrazu, czy inaczej obrazkowa to kultura mniej słowa, a bardziej obrazu/wizerunku. Mniej słowa, a bardziej efektu „kopiuj i wklej”. Heidegger stwierdził, że podstawowym procesem nowożytności jest podbój świata jako *światoobrazu* [za: 1]. Stąd fotografia i technika kolażu są stosownymi narzędziami, by o *miastoo obrazie* opowiadać.

W ramach prowadzonego przeze mnie przedmiotu „przestrzeń fotografii” studenci Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej wykonali prace, których tematyka wpisuje się w problematykę artykułu. Zadaniem studentów było włączenie się w ruch miejski i – pozostając w roli mobilnego obserwatora uzbrojonego w obiektyw aparatu fotograficznego – rejestrowanie kolejnych obrazów miasta. Mieli zwrócić uwagę na to, jak wygląda otoczenie podczas przemieszczania się, penetrowania przestrzeni miejskiej tak, jak robią to przeciętni jej użytkownicy. Zdjęcia powstawały podczas spacerów, ale i w czasie przemieszczania się środkami lokomocji. Kolejnym etapem pracy było wybranie najbardziej charakterystycznych obrazów i stworzenie kompozycji tak, by powstało spójne, graficzne opowiadanie o percepcji mobilnej przestrzeni Wrocławia. Komponowanie obrazów stało się grą z przestrzenią i okazją do podsumowania doświadczenia.

W efekcie powstały *miastoo obraz*y w dwóch podstawowych grupach: **wizerunek dzienny** (il. 1a–d) i **wizerunek nocny** (il. 2a–d).

W obu widoczna jest dynamika oglądu/percepcji, która pojawia się jako przestrzenna równoczesność doznań i obrazów. Podczas przemieszczania się nasze otoczenie staje się bowiem wydarzeniem, ciągiem nakładających się na siebie doświadczeń, wizualnych bodźców, których źródłem jest przestrzeń miejska. Wybór odpowiednich środków plastycznych, w szczególności kompozycji, stał się kluczowym elementem opowiadania o mieście.

Wspólnymi i głównymi cechami kompozycji powstałych prac, poprzez które wyraża się mobilność, są:

- nieciągłość przestrzenna – zestawienie oderwanych fragmentów przestrzeni, brak linearności w kolejności składania kadrów, a jeśli się pojawia to po to, by dalej ulec poruszeniu i rozmyciu i w rezultacie pokazać przestrzeń w ruchu (szczególnie il. 2b–d),
- niezborność kadrów, ich kompozycja często nie ma wyważonego środka ciężkości, obiekty uciekają z kadru (il. 1a, 2b, 2c),
- multiplikacja i przemieszczenie rzeczywistych przedmiotów w przestrzeni jako odzwierciedlenie miejskiego otoczenia pełnego luster, które biernie przyjmują widoki zewnętrznego świata, w którym patrząc przed siebie, jednocześnie często patrzymy na siebie (il. 1b, 1d),

tion and image creation is photography. It is photography that shaped the visual culture of the turn of the 20th century. With time, a mobile image was introduced into common usage. The culture of image or picture, is a culture of fewer words and more images/pictures. Fewer words and more “copy and paste” effects. Heidegger claimed that the basic process of our times is the conquer of the world as the *world-picture* [quoted after: 1]. Hence, photography and collage techniques are appropriate tools to tell the story about the *city-picture*.

Within the framework of the classes I run called “spaces of photography”, students of the Faculty of Architecture at Wrocław University of Science and Technology created works whose subjects were included in the issues of this article. The task of the students was to get involved in the city traffic and, as a mobile observer armed with a camera, to record more images of the city. They were supposed to pay attention to the way the environment looked when they moved and penetrated the urban space as its average users did. Photos were taken not only when walking but also when traveling by means of transport. The next stage of work was to select the most distinctive pictures and arrange compositions in order to create a coherent and graphical narrative about the mobile perception of Wrocław space. Composing pictures became a play on space and an opportunity to summarise the experience.

As a consequence, *city-pictures* in two basic groups were created, i.e. **daily image** (Figs 1a–d) and **night image** (Figs 2a–d).

In both of them dynamics of watching/perception is clear and appears as spatial simultaneity of experiences and pictures. As we move around, our environment becomes an event, a series of overlapping experiences, visual stimuli, the source of which is urban space. The choice of appropriate artistic means, in particular compositions, became a key element of the story about the city.

The common and major features of the composition of the created works, through which mobility is expressed, are as follows:

- spatial discontinuity – comparison of separated fragments of space, absence of linearity in the sequence of frames, and if it appears it undergoes further movement and blur, and as a result it shows space in motion (especially Figs 2b–d),
- astigmatism of frames, their composition rarely has a balanced centre of gravity, objects escape from a frame (Figs 1a, 2b, 2c),
- multiplication and displacement of real objects in space as a reflection of the urban environment full of mirrors, which passively accept the views of the outer world, in which looking ahead, we often look at ourselves (Figs 1b, 1d),
- dynamics of composition obtained by movements and slants (Figs 2b–d),
- open composition which conducts a dialogue with the outside and can be extended beyond the picture frames and freely multiplied (Figs 1a, 1b),
- variability and play on daylight and artificial light – artificial light is characterised by greater dynamics of change, so incomparable to the dynamics of light in

Il. 1. Wizerunek dzienny Wrocławia (fotografia cyfrowa, fotomontaż; autorzy: a) A. Hałas, b) J. Hausmann, c) M. Jastrzębska, d) S. Kruszyńska)
 Fig. 1. Daily image of Wrocław (digital photography, photomontage; authors: a) A. Hałas, b) J. Hausmann, c) M. Jastrzębska, d) S. Kruszyńska)

– dynamika kompozycji uzyskana przez poruszenia i skosy (il. 2b–d),

– kompozycja otwarta, która prowadzi dialog z zewnątrz i można ją rozwijać poza ramami obrazu, dowolnie multiplikować (il. 1a, 1b),

– zmienność i gra światła dziennego i sztucznego – światło sztuczne charakteryzuje się większą dynamiką zmian, jakże nieporównywalną do dynamiki światła w naturze, wiatrem przesuwanych chmur i gry cieni (il. 2b–d).

Wymienione cechy kompozycji prezentowanych prac opowiadają o rzeczywistych związkach przestrzennych Wrocławia. Związkach, które zatrzymane w kadrze i zinterpretowane za pomocą środków plastycznych wyraziły i potwierdziły dominujący charakter mobilności we współczesnej przestrzeni miejskiej.

nature, the wind of passing clouds and plays on shadows (Figs 2b–d).

The above mentioned features of the presented works describe real spatial relationships of Wrocław. The relationships, which we caught in the frame and interpreted by virtue of artistic means, expressed and confirmed a dominant character of mobility in the modern urban space.

The dynamic and fragmentary silhouette of Wrocław that was presented by students is **unclear**⁵. We can see Wrocław urban collage, a view of the road, changeable and momentary as a hybrid of the mobile society.

⁵ The topic of an unclear silhouette of the modern city in the perspective of culture and philosophy is also discussed by Ewa Rewers [8, p. 55].

Il. 2. Wizerunek nocny Wrocławia (fotografia cyfrowa, fotomontaż; autorzy: a) M. Wiater, b) E. Tomczyk, c) M. Marszał, d) S. Marciniak)
 Fig. 2. Night image of Wrocław (digital photography, photomontage; authors: a) M. Wiater, b) E. Tomczyk, c) M. Marszał, d) S. Marciniak)

Wyloniona przez prace studentów dynamiczna i fragmentaryczna sylwetka Wrocławia jest **nieostrą**⁵. Oglądamy wrocławski *miastokolaż*, krajobraz drogi, zmienny i chwilowy jak hybryda mobilnego społeczeństwa.

Podsumowanie i refleksje

Poniżej zebrano i pokazano, jak niektóre wizualne kategorie mobilności przestrzeni miejskiej pozostają w relacji z teoriami badaczy pokrewnych dziedzin, wspomnianych we wstępie artykułu.

⁵ O nieostrej sylwetce współczesnego miasta w perspektywie kulturowo-filozoficznej pisze też Ewa Rewers [8, s. 55].

Summary and reflections

Below we summarised and presented the way some visual categories of urban space mobility are in relation to the theories of related fields researchers, which were mentioned in the introduction to the article.

The relationship between the architectural object and its users is one of the most intense [9, p. 156]⁶. It covers not only visual perception but it engages all senses.

⁶ Rudolf Arnheim writes extensively about the architectural form dynamics, which is created not only due to particular compositional merits. It is also largely influenced by the viewer's motility. A work of architecture is a special object. It is subject to perception that is spread over time and involves all the human senses [9, p. 156].

*Stosunek pomiędzy obiektem architektonicznym a jego użytkownikami należy do relacji najintensywniejszych [...]*⁶. Obejmuje nie tylko percepcję wzrokową, angażuje wszystkie zmysły. Nowoczesne, tętniące życiem miasto stanowi bogate źródło wrażeń. Współcześnie intensywność ta polega w dużej mierze na natłoku obrazów. Ich zmienność wynika nie tylko z motoryki widza, z tego że na obserwację wpływa czynnik jego ruchu, ale też z tego, że sam obraz szybko zmienia się w czasie. Dynamika obrazów zwiększa się w porze nocnej, gdy podstawowym tworzywem architektury staje się sztuczne światło. Stąd też w mobilnym mieście dokonał się wyraźny podział na jego wizerunek dzienny i nocny, zilustrowany przykładami kolaży.

Przestrzenna równoczesność nakładających się na siebie obrazów jest doświadczana w sekwencjach czasowych. Poruszający się obserwator (i ewentualny jego pojazd) pozostaje dla wzroku nieruchomy, to pejzaż wokół wydaje się przesuwać. Podobnie jest, gdy widz się nie rusza. Wiele składowych obrazu zewnętrznego zmienia się w czasie, przez co doznaje on wrażenia, że przedmioty wokół się przemieszczają.

Ostatecznie ten zewnętrzny obraz miasta staje się zmienną scenerią. Scenerią, która budowana jest na wzór kolażu, gdyż charakteryzuje ją fragmentaryczność. Fragmenty obrazu podlegają wymianie, czasem zmieniają barwę, kształt, a czasem obraz zostaje „wycięty” i zastępuje go inny. Taką właściwość mają szczególnie duże ekrany wyświetlające ruchome obrazy.

Miastokolaż jest więc pewną wizualną kategorią, ale jest też strategią działania w przestrzeni miejskiej⁷. Historyczna ciągłość obszarów, projektowanie z zachowaniem skali, funkcji terytorium, ale i ostrożność w ingerencji w znaczeniowy wizerunek przestrzeni przestaje się liczyć. Przestrzeń staje się labiryntem, obszarem coraz mniej spójnym i coraz mniej czytelnym – wizualnie i funkcjonalnie. Ciągłość, niezmienność i spójność przestrzenna przejawia się w obrazach, których kompozycja budowana jest w oparciu o wyważone proporcje. Historia architektury i sztuki pokazuje, jak twórcy balansują w swoich poszukiwaniach między porządkiem a chaosem, między układami statycznymi i dynamicznymi. Przełom XX i XXI w. to ostateczne zwycięstwo dynamiki, zmienności i cyrkulacji obrazów w kulturze, sztuce, a także w realnej przestrzeni miasta.

Fragmentaryczne ruchy w przestrzeni miejskiej składają się też na nieostrą sylwetkę współczesnego miasta. Przy czym warto uściślić to pojęcie i dokonać tu różnicowania. Nieostrość wizerunku może mieć bowiem dwie różne przyczyny i zarazem jakości. Może być nieostrość związana z ruchem, ale i z jego brakiem. Ta druga pow-

A modern and lively city is a rich source of impressions. Nowadays, this intensity depends on the accumulation of images to a large extent. Their changeability results not only from the viewers' motility and not only from the fact that the factor of their motion influences observation, but also from the fact that the picture itself changes quickly over time. The dynamics of pictures increases during the night when the artificial light becomes the basic substance of architecture. Hence, in a mobile city a clear division into its daily and nightly image was made and was illustrated by means of collage examples.

Spatial simultaneity of overlapping pictures is experienced in time sequences. A moving observer (and possibly his vehicle) remains motionless for the eyes, the landscape around seems to be moving. It is similar when the viewer does not move. Many components of the external picture change over time, which gives the impression that the surrounding objects are moving.

Finally, this outer picture of the city becomes a changeable scenery, i.e. the scenery, which is built in the form of a collage since it is characterized by fragmentariness. Fragments of the picture are subject to exchange, sometimes they change colour, shape, and sometimes the picture is “cut out” and replaced by another one. In particular, large screens displaying moving images have this kind of feature.

The *city-collage* is thus a certain visual category, but it is also a strategy in the urban space⁷. Historical continuity of areas, scale design along with a territorial function, but also carefulness in interfering with the meaningful image of space no longer matter. Space is becoming a maze, an area which is less and less coherent and less readable – visually and functionally. Continuity, immutability, and spatial cohesion are manifested in pictures whose composition is built on the basis of balanced proportions. History of architecture and art shows how creators balance between order and chaos, between static and dynamic systems in their quests. The turn of the 21st century sees the ultimate victory of dynamics, changeability, and circulation of images in culture, art and also in the real space of the city.

Fragmentary movements in the urban space also shape an unclear silhouette of the modern city. However, it is worth clarifying this concept and making a certain distinction here. Blurring of an image may have two different reasons and at the same time qualities. There might be blurring connected with motion but also with the lack of it. The latter is created, for example, in the mist or in the winter, frozen, pale scenery. Its atmosphere is built by silence, calmness, lack of contours and clear contrasts as well as by unsaturated colours. The blurred silhouette of the city is primarily connected with the motion and speed which cause the blurring of contours of elements along the lines of their movements. It is characterized by intense colours and expressions of experiences in their reception. The students' collages showed this character very well, in particular illustrations 2b–d.

⁶ Rudolf Arnheim dużo miejsca poświęca dynamice formy architektonicznej, która powstaje nie tylko w wyniku określonych walorów kompozycyjnych. Spory wpływ ma też motoryka widza. Dzieło architektoniczne jest szczególnie obiektem. Podlega percepcji, która jest rozłożona w czasie i angażuje wszystkie zmysły człowieka [9, s. 156].

⁷ Rozwinięcie tezy o mieście kolażu i polityce brikolażu można znaleźć w tekście *Miasto kolaż* autorstwa Colina Rowe'a i Freda Koettera [10, s. 79–82].

⁷ The thesis of collage city and brick-collage is developed in *City Collage* by Colin Rowe and Fred Koetter [10, pp. 79–82].

staje na przykład we mgle czy też w zimowej, zamarłej bladej scenarii. Jej atmosfera zbudowana jest przez ciszę, spokój, dzięki brakowi konturów i wyraźnych kontrastów oraz nienasycone barwy. Nieostra sylwetka miasta związana jest przede wszystkim z ruchem i szybkością, które powodują rozmywanie się konturów elementów wzdłuż linii ich ruchu. Cechują ją intensywne barwy i ekspresja doznań w odbiorze. Ten jej charakter dobrze oddały kolaże studentów, zwłaszcza ilustracje 2b–d.

Omawiany wyżej wizualny aspekt przestrzeni miejskiej pozostaje spójny z teoriami o fragmentarycznym charakterze życia i percepcji Georga Simmla oraz socjologicznymi koncepcjami płynnej nowoczesności Zygmunta Baumana. Ten drugi, opisując nowoczesność jako historię czasu, wspominał, że: *Relacje między czasem a przestrzenią miały być odtąd zmienne, procesualne i dynamiczne, a nie jak dawniej – stabilne i statyczne* [11, s. 175]. Od czasu, gdy padły te słowa, proces oderwania przestrzeni od czasu wydaje się pogłębiać. Także w strategiach miejskich.

Proliferacja coraz bardziej mobilnych znaków i obrazów w przestrzeni miejskiej otwiera również granice tej przestrzeni. I to w sposób rzeczywisty czyni ją bardziej pojemną, gdyż tak jak na scenie wystarczy zmienić dekoracje, by pojawiły się z nowym spektaklem nowe treści. Drugie znaczenie bliskie jest definicji dzieła otwartego Umberto Eco i widzeniu świata w kategorii możliwości⁸.

W ten sposób miasto to coraz bardziej zdominowany przez ruch, hybrydyczny krajobraz mobilnych społeczeństw. To przestrzeń otwarta, niedokończona, a przez to podatna na ruch i zmiany. Jej wizerunek jest kolażem zmiennych obrazów i wrażeń, śladów coraz bardziej dynamicznego życia jego mieszkańców.

The visual aspect of the urban space discussed above remains consistent with the theories of Georg Simmel's fragmentary character of life and perception as well as with Zygmunt Bauman's sociological concepts of liquid modernity. The latter, when describing modernity as a history of time, mentioned that: *The relations between time and space were to be henceforth changeable, processual, and dynamic, and not as it was earlier – stable and static* [11, p. 175]. Since the time these words were uttered, the process of detaching space from time seems to deepen. In urban strategies as well.

Proliferation of increasingly mobile signs and pictures in the urban space also opens the boundaries of this space. And this actually makes it more capacious because just like on the stage, it is enough to change decorations to bring a new content along with a new spectacle. The second meaning is close to the definition of Umberto Eco's open work and perceiving the world in the category of possibilities⁸.

In this way, the city is a hybrid cityscape of mobile societies, which is increasingly dominated by motion. It is an open and unfinished space, and therefore susceptible to motion and change. Its image is a collage of changeable pictures and impressions, traces of the increasingly dynamic life of its inhabitants.

Translated by
Bogusław Setkiewicz

⁸ Umberto Eco zawarł w koncepcji dzieła otwartego także elementy, które odniósł do sztuk wizualnych [12, s. 187 i n.].

⁸ Umberto Eco in the concept of open work also included elements which he referred to visual arts [12, p. 187 and next].

Bibliografia/References

- [1] Urry J., *Socjologia mobilności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- [2] Wejchert K., *Elementy kompozycji urbanistycznej*, Arkady, Warszawa 1984.
- [3] Lynch K., *Obraz miasta*, Archivolta, Kraków 2011.
- [4] Cullen G., *Obraz miasta*, Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”, Lublin 2011.
- [5] Rewers E., *Post-polis. Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Universitas, Kraków 2005.
- [6] Juchniewicz B., *Współ(i)granie sztuki i architektury w przestrzeni miejskiej*, „Zeszyt Naukowy” 2016, nr 01, Zakład Rysunku, Malarstwa i Rzeźby, Wydział Architektury, Politechnika Wrocławska, 29–33.
- [7] Martyniuk-Pęczek J., *Światła miasta*, Wydawnictwo Marina, Wrocław 2014.
- [8] Rewers E., *Miasto-twórczość. Wykłady krakowskie*, Wydział Architektury Wnętrz, Akademia Sztuk Pięknych, Kraków 2010.
- [9] Arnheim R., *Dynamika formy architektonicznej*, Oficyna, Łódź 2016.
- [10] Rowe C., Koetter F., *Miasto kolaż*, [w:] Ch. Jenks, K. Kropf (red.), *Teorie i manifesty architektury współczesnej*, Grupa Sztuka Architektury, Warszawa 2013, 79–82.
- [11] Bauman Z., *Płynna nowoczesność*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006.
- [12] Eco U., *Dzieło otwarte*, Wydawnictwo WAB, Warszawa 2008.

Streszczenie

W artykule przeanalizowano związki pomiędzy wizerunkiem przestrzeni miejskiej a cechami współczesnej kultury wizualnej oraz strategiami życia społecznego. Ponieważ mobilność jest podstawową cechą współczesnej kultury, to ona wyznacza podjętą perspektywę badawczą. Wrocław jest miastem, które potraktowano jako reprezentatywny przykład do analizy. Opisano mobilność ciał/mieszkańców, rzeczy i obrazów, które są składowymi wizerunku miasta.

Nowe formy świadomości wizualnej związane są z powszechnym użyciem aparatu fotograficznego i w konsekwencji multiplikowaniem obrazów. Analiza cech kompozycji prac studentów na temat wizerunku Wrocławia pozwoliła zilustrować i pogłębić analizę charakteru mobilnego obrazu miejskiego. Powstały *miastoobrazy* jako kolaże miejskie, z których wyłoniła się nieostra, ruchoma sylwetka miasta o zmiennej scenografii. Opisywany w tekście i uwidoczniiony w pracach studentów proces oderwania czasu od przestrzeni w strategiach miejskich potwierdził wcześniejsze tezy, na przykład Zygmunta Baumana i jego teorii płynnej nowoczesności. Jednocześnie proliferacja coraz bardziej mobilnych znaków i obrazów w przestrzeni miejskiej otwiera również granice tej przestrzeni, tak jak w definicji dzieła otwartego Umberta Eco. W ten sposób miasto, hybrydyczny krajobraz mobilnych społeczeństw, to wciąż przestrzeń otwarta, niedokończona i podatna na ruch i zmiany. Mobilność jest głównym czynnikiem kształtującym jej wizerunek – kolaż obrazów i wrażeń, śladów życia jego mieszkańców.

Słowa kluczowe: miasto, mobilność, kolaż, fotografia, społeczeństwo

Abstract

The article analyzes the relationship between the image of public space, features of modern visual culture and strategies of social life. Since mobility is the basis of modern culture it designates the undertaken research perspective. Wrocław is a city which has been considered as a leading example for analysis. The mobility of bodies/citizens, objects and pictures, all of which are the components of the city image have been described. New forms of visual awareness are connected with the common usage of camera, resulting in multiplication. The analysis of composition of the features of student artworks about the image of Wrocław has allowed us to deepen and illustrate the analysis of the mobile city character. The *city-pictures* have been created as urban collages, which have emerged in a blurred, mobile city silhouette with variable scenography.

Featured in the text and indicated in student artworks, the process of detachment of time from the space in urban strategies has confirmed earlier theses, for example of Zygmunt Bauman's theory of fluent modernity. At the same time proliferation of increasingly mobile characters and images in the urban space also opens the boundaries of this space, as in the definition of Umberto Eco's *The open work*. In this way, the city, the hybrid image of mobile communities is still an open space, unfinished, liable to movement and change. Mobility is the main factor forming its image – a collage of images and impressions, traces of living of the citizens.

Key words: city, mobility, collage, photography, community